

RÓNAI ZOLTÁN

Szent Jakab fácánja

— Régimódi legenda —

Szent Márton egyházának boltívei alatt áhítatosan fújták a barátok a zsoldárt és a panaszos antifónát a római katonákról, akik az Úr köntösére sorsot vetettek. Ott állott közöttük Jakab is összekulcsolt kézzel és égfelé billentett fejjel jámborkodott, míg pillantása egy esetben kőmadárra nem tévedt, mely talán kétszáz esztendeje tollázkodott már egy oszlop tetején. — Nicsak, milyen hosszú a farka! — ötlött fel neki. — Mintha fácán volna... — De gyorsan elkapta helytelenkedő tekintetét és Krisztus friss sebeibe mélyesztette.

A refektóriumban mozdulatlan ültek. Csak a novíciusok majszoltak óvatosan a száraz kenyéren, meg az öreg Kerény atya, aki a pokol minden tüzét ott érezte bensőjében, ha csak fél napig is nem evett. Hozzá, a füves baráthoz jöttek orvoságért a környék népei, de a maga bajára csak nem talált szert. — Esznek — töprenkedett Jakab —, pedig fiatalok és jobban bírhatnák a nagy pénteki böjtöt... De Jakab, Krisztus Urunk halála napján!... — feddette magát s fülét nagy figyelemmel a felolvasó felé igazította. — No nézd, hogy erőlködik! — futott szét a szája széle a fiatal Hartvig láttán, aki ugyancsak belepirult az olvasásba. — Olyan vörös a képe, mint a ráké — rosszmájúskodott — vagy mint a fácán szemealja... — biggyesztette hozzá, de elsápadt belé. A fácán! Mindig a fácán!... Virágvasárnapkor hozta a molnár az apátúrnak s az kegyesen el is fogadta a jámbor ember szerény ajándékát. Egy combot pedig Jakab markába nyomott jószágos mosollyal: Hogy jobban bírd a nagyhetet... — Majd én megmutatom — fortyant föl magában a barát, éppen ebéd után voltak s azóta őrizgette ládájában a combot a Feltámadásra. De most, hogy az este is csak az Olajfák hegyéről szóló elmélkedést vacsoráltak...

— Deo gratias! — zöngött a refektóriumban s a barátok lehorgasztott fővel kifelé indultak. Jakab azonban felvágta a fejét és saruja csak úgy csattogott a folyosú kövén. Az alperjel hajtott is feléje egy megrovó pillantást, de ő fel sem vette.

Cellájában mellbe ütötte a hideg és a csönd. Hirtelen felcsapta a láda tetejét és lopva kivette a fácáncombót. — Nem, itt nem! — motyogta zavartan a feszület felé és kiosont az üres kerengőre. Gyors léptekkel körüljárta, tenyerét csak úgy sütötte a bő ujjába rejtett húsdarab. — Egy ilyen kis combocska oly nagy bűn volna? — mentegetőzött és hozzátenni is alig merte: Az Úr Jézus úgylis meghalt minden vétünkér'... S már olyan kemény és száraz, hogy jól sem fog esni — csitította lelkiösmeretét. A tetőn megszólalt egy gerlice. — Rajtam kacsasz talán? — hördült fel a barát. — Akármi legyen is!... — és beleharapott.

A templom felől mintha kiáltottak volna. Jakab szólni akart, de csak valami furcsa, idegen hang futott át a kerten. Indulni akart, de belebotlott valami feketebe: egy barátcsuha nyújtózkodott előtte a földön. Ijedten kapkodott, de tagjai nem engedelmeskedtek úgy, mint addig. A kúthoz szaladt, hogy a víztükrőbe nézzen s megoldja a titkot. A vízen hajókázó levelek között azonban, melyeket ottfelzett a tél, madárfej bámult vissza kis bőbitával, vörös szemaljjal és csillogó, zöld nyakkal.

Valahol sarkába ejtettek egy kaput. A dörrenésre a monostor kiskertjéből fácán rebbent fel és eltűnt a fák mögött. A barátok a kerengőn csak egy öreg csuhát találtak.

Máriaalmán vagy harminc tavasz óta élt egy remete. Eltérdeelt napszámban egy faragatlan kereszt előtt vagy könyvében lapozgatott. Igaz ugyan, betéve tudta minden betűjét a várandós és szoptató anyák imádságát beleértve, de azért csak olvasgatta, mert mit is csinálna az ember az ilyen jószággal, no meg a tudománnyal. Ha aztán ezt is elúnta, a madárnéppel társalkodott s azokat intette Istennek tetsző, jámbor életre. A mindennapiról a környék lakói gondoskodtak, ők vetettek neki egy-egy darab lepényt, sajtot, miegymást. Volt egy kis harangja is a kalyiba fölött, de ezt csak akkor rángathatta meg, ha el találtak feledkezni róla az emberek, s három napja csak abból élt, amit az erdő kínált. Hála a Mindenhatónak, ez csak ritkán fordult elő, s jobb is volt így, mert az erdő is szegény volt, kivált ilyenkor, tavasszal.

Egy szép reggel fácánra köszöntötte rá a jónapot. S mivel éppen azt várta, hogy estére meghúzhassa a bögrétöltő harangot, hát elkezdett prédikálni a madárnak a falánkság ellen. — Mert ti olyanok vagytok, szeretett testvérem, hogy napköltétől napnyugtáig csak szemezgettek a réten meg az erdőn, a szegény emberfiának pedig három napig is elkoroghat a gyomra, míg egy jótét lélek megkönyörül rajta... — Így korholgatta az árva madarat, míg annak két kövér könnycsepp nem buggyant ki szeméből. — Hát te ki fia-borja vagy, fácán, hogy sírni tudsz? — bámult el a remete a csodán. — Jakab a nevem, barát voltam odaát, a monostorban — bökött bóbitájával a völgy felé és elkotyogta szomorú históriáját. — Esztendeje már, hogy itt bolyongok a környéken — panaszkolta. — Hol róka feni rám a fogát, hol vérszomjas madarak kergetnek. A klastromnak pedig a tájékára sem merek repülni, mert a végén még engem ajándékoz a molnár az apátúrnak erre a virágvasárnapra. Nincs, aki segítsen rajtam! — siránkozott. — Látni, hogy tyúkeszed van — mondta a remete. — Jakabnak hívnak s mégsem okoskodtad ki, hogy szent patronósodtól kérj segedelmet. Az Apostol sírjánál bocsánatot nyerne a legnagyobb bűnösök is. Indulj szaporán, egyet se késsél, te fácán! — Aztán én, szegény madár, ugyan mit csináljak a hosszú úton? Az urak nyíllal lőnek, a kisasszonyok sólyommal hajtanak... Nincs messze, de talán a kegyelmes püspök úr váráig sem érnék... — Ne búsulj, Jakab! — állt fel a remete. — Menjünk együtt! Régen tervezem már, hogy elzarándokolok Hispániába, ahol a csillag megmutatta a mezőben az Apostol sírját. Talán az Úr küldött hozzám. Induljunk izibe!

Másnap, mikor megvirradt, már a szomszéd városban mutogattak ujjal az öregre, akinek a hátán, kalitban fácán tollászzkodott.

Már vagy harmincszor bealkonyodott azóta, de az útnak csak nem akart vége szakadni. Ha bevitt egy városkapun, ki is vezetett egy másikon; ha egyik ága szántóföldbe futott, a másik csak kanyargott tovább. Már el is únták számlálni a napokat; csak azt látták, hogy a hold képe másodszer változott belé. A remete rakosgatta szépen egyik lábát a másik elé zarándokbotjára támaszkodva, Jakab pedig hol a kalitban gunnyasztott, hol ott repkedett körülötte. Legszívesebben bizony már odaértek volna, mert baj volt elég.

Egyszer két vándorló deákkal találkoztak. — Hát te merre tartasz, öreg? — tudakolta az egyik. — Én csak amerre a nap is — próbálta a kérdező a háta mögé rejteni a kalitkát. — Aztán ez miféle madár? — érdeklődött a másik. — Nem madár ez, hanem barát — magyarázta a remete, de azok csak hitetlenkedtek. — Talán zzarándokútra ment az eszed, öreg? — A' biz igen — de mi is megyünk véle! — elméskedett és elmesélte Jakab történetét. — Csak nem nézel bolondnak minket? Megnézd, kivel beszélsz! — háborodtak fel azok. — Mi a kolóniai univerzitás bakkalaureusai vagyunk! — Tisztelem a tudománytokat... — mentegetőzött szegény. — No de egy-két tollacsokát ajándékozol nekünk, Jakab! — ráncigálta a madarat a kisebbik. — Fácántollal még úgysem írtam! — tódította a másik. — Barátnak meg minek is, hogy ekkora legyen a farka — huncutkodtak tovább. Isten tudja, tán meg is kopasztották volna, ha a kalit földre nem esik és ajtaján ki nem röppen a madár. Szedte a lábát utána a két deák, de hamar elunták s csak a remete szakállából vettek el pár szálát emlékül.

— Mind a te telhetetlen bendőd miatt, barát — korholta a remete. — Még az én ősz szakállam sem tisztelték. Pedig milyen jól megvolnék én nélkülöd! Nyugodtan imádkozhatnék a szentegyházakban és senki nem háborgatna. — A fácán panaszos pittyegésére aztán megbékélt, de alhatározta, Jakab históriáját többé nem meséli el senkinek. Máskor nemesember robbant rájuk erdő szélén. — Hát te, vén lator, ezt a fácánt meg honnan szedted? Nem tudod, parasztnak deres jár vadászatért, törvetésért? — A jámbor öreg alig értette az idegen úr szavait, de annál inkább fenyegető mozdulatait. S már azt számolgatta, hány éjszakát fog hasmánt nyugodni, amikor a közeli nádasból gém hussant föl. Az urak egyszerre elfelejtették a fácánt meg a parasztot s lovaikkal menten eliramodtak.

— No, Isten veled, Jakab! — búcsúzkodott a remete. — Én megyek a magam útján, járd te is a tiédet. Te csak kuporogsz vagy röpködsz jobbra, balra, én meg hurcolom a nehéz kalitkát országokon által, jó. Megcsúfolnak érte, kirángatják a szakállam, még azt is elviselem. De hogy lesitolvajnak nézzenek, pálcával fenyegeessenek engem, aki Máriahalmán imádságban öregedtem meg, azt már nem tűrhetem. Jájr szerencsével, Jakab! — Le is vette válláról a kalitkát, a madár szomorúan rebent odább de aztán meggondolta az öreg: Ha már eddig hordoztam ezt a vasjóságot, csak nem hagyom itt az erdő közepén. A városba' talán adnak érte egy szentelt gyertyát. — A remete bandukolt tovább, a fácán meg eltűnt a fák között. De hogy az öreg kiért a rengetegből, társa már ott várta. — No, bújj be barát! — esett meg rajta a szíve és rácsapta megint a kalit ajtaját.

Messze van még Szent Jakab városa? — kérdezgette esténként a zarándok az embereket. Egyszer aztán egy fogadó előtt megkapták a várva várt választ: Ha jól szeded a lábod, öreg, holnap ilyenkorra már ott szagolhatod a tömjénfüstöt. — De erre a remetének az éjszakai nyugalomtól is elment a kedve. Szaporázta pirkadatig, szuszogott napköltéig, s hogy nagymisére kongattak, már ott igyekezett a város szűk utcáin az Apostol sírja felé.

— Tán vásárra mégy, öreg? — tartotta fel egy hajdú. Nem tudod, hogy idegennek itt nem szabad kereskednie? — Dehogy is válnék meg a madártól, ha már eddig elhoztam! — bizonygatta amaz. — Itt nem lehet átalmenni! — top-pant eléje egyszerre három vitéz. — És ugyan miért nem? — türelmetlenkedett

a remete. — Mer' mi elállottuk az utat! — röhögött az egyik. — Fácántollal megválthatod a vámot, jó lesz a süvegünk mellé! — mondta a másik. — Ne mondd, hogy telhetetlenek vagyunk — szólt közbe a harmadik —, add ide a máját s már mehetsz is tovább! — Zakatolt is erre Jakab madárszíve! — Engedjetelek, sietős a dolgom! — Aztán ugyan hová? — Az Apostol sírjához, az Úr színe elé! — No menj csak, mi addig vigyázunk a madárra! — Hozzá ne nyúlj! — kesergett a zarándok. — Éppen a Szentnek viszem! — Az nem él vele, de az érsek úrnál szerencsét próbálhatsz. De inkább hagyj itt minálunk! Nem lesz annyi gondod veled... — Most már elég, útonálló! — kiáltott a remete. — Hagyjatok, ez Szent Jakab fácánja! — és bemenekült a sokadalomba.

A szentegyház tele volt néppel. Volt ott spanyol, francia, talián és német, akadt polyák, és magyar is. Az érsek úr térült-fordult nagy fényesen a főoltár előtt, imádkoztak, énekeltek, ki ilyen, ki olyan nyelven, s a szent illat kellemesen birizgálta a zarándokok orrát. Itt már senki sem háborgatta őket. S hogy vége lett az áldozatnak, megperdültek a dobok, felsivítottak a dudák — bámult is a sok idegen, aki ilyen templomban még nem hallott! — a nép pedig megindult hosszú-hosszú sorban az Úr választottjának nyughelye felé. A remete olvasóját morzsolgatta, míg lassan rá nem került a sor. — Jaj, Istenem, csak nem lesz baj? — fogta el hirtelen a hitetlenség. — Hátha valami varázslat van benne s én az ördöggel cimboráltam az egész úton!... De a madáron nem látszott semmi ördögösség, csak pislogott nagy áhítatosan.

— Szent Jakab apostol, most tégy csodát! — esett térdre az öreg és reszkető kézzel kinyitotta a kalit ajtaját. Kilépett a fácán, s ahogy a szent kövekhez ért, kiáltott egyet s a következő pillanatban ott pucérkodott Jakab az Apostol előtt.

— Csoda! Csoda! — sikoltották a körülállók és futottak az érsekért. A fekete barátok pedig sietve hoztak egy csuhát, hogy betakarják Jakab meztelenségét. Tapogatták, ölelgették, az öreg remetét meg majd el is felejtették. De az mitsem bánta. Odakuporodott egy fészület árnyékába és boldogan brummogta szakálába az ávékat.

*

Ha Szent Jakab városában jársz, mint én jártam, és megkérdezed az öregeket, talán találsz olyat, akinek a szépapja még látta kisgyerek korában az Apostol sírja mellett a falon Szent Jakab fácánjának kalitját, mert oda akasztották a csoda emlékéül.

*

Tudálékos utószó. — *Santiago de Compostela székesegyháza évszázadokon keresztül a kereszténységnek Rómával és Jeruzsálemmel vetekedő zarándokhelye volt. Ott, nem messze a Finisterre—, a Világvég-foktól nyugosznak a hagyomány szerint Zebedeus fiának, az idősebb Jakab apostolnak maradványai. A zarándoklatok a IX. században indultak meg és a XII. óta ülnek meg szentévet, amikor az Apostol ünnepe, július 25-e vasárnapra esik. A zarándokok védelmére kiadott, királyi menlevelek a magyarokat többször az elsők között, a franciák, olaszok és németek után említik. A régi írások egyik-másik nevét meg is őrizték, így Tar Lőrincét és Pilisi Jánosét, Zsigmond király lovagjait.*

„Szent Jakab fácánja” több régi legendaelemet, néprajzi és helyismereti adatot sző egybe. Mai érzésvilágunktól a fácánná váló barát és barátta váló fácán históriája kissé távol esik, „régimódi legenda”. Bár láttunk már a moziban new-yorki történetet, melyben valaki kutyává változik. Igaz, hogy Szent Jakab közreműködése nélkül...